

ХРОНІКА ІНСТИТУТУ ЦЕРКОВНОЇ МУЗИКИ ЗА 2017–2018 РОКИ

28 грудня 2016 року ухвалою Вченої ради УКУ *Інститут літургійних наук* перейменовано на *Інститут церковної музики*. Нова назва відповідає фактичному змісту наукової діяльності Інституту впродовж майже двох десятиліть. З іншого боку, відновлюється науковий заклад, створення якого ініціював митрополит Андрей Шептицький, ймовірно, 1919 року.

2017

1 березня 2017 року в УКУ відбувся науковий семінар, присвячений 100-й річниці з дня народження музикознавця, диригента, українського медієвіста світового рівня, активного діяча української еміграції Мирослава Антоновича, організований Інститутом церковної музики за участю Гуманітарного факультету УКУ, Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка та Наукового Товариства ім. Шевченка. Завдяки архівним матеріалам митця, які були передані Інститутові церковної музики, стало можливим досліджувати його різносторонню діяльність. Семінар відкрив проректор УКУ проф. Ігор Скочиляс, який привітав організаторів акції із започаткуванням праці Інституту під новою назвою – Інститут церковної музики. Проф. Юрій Ясіновський торкнувся біографічних сторінок Антоновича, поділився спогадами про зустрічі і взаємне листування, а також про обставини перевезення з Голландії в Україну величезного архіву Антоновича. Уляна Граб, доцент ЛНМА, за матеріалами листування Мирослава Антоновича та Павла Маценка розповіла про його місце у переосмисленні сутності української церковної монодії в контексті візантійської спадщини. Цікавою була презентація фото- та аудіоматеріалів, що *оживило* портрет науковця і музиканта. Кандидат мистецтвознавства Марія Качмар звернула увагу на практичне втілення досвіду Антоновича у публікаціях Інституту з серії «Антологія української сакральної монодії». На семінарі були гості з Долини, де народився Антонович, з Дрогобича, а також з різних наукових і навчальних закладів Львова.

21 березня на XXVIII Науковій сесії НТШ на засіданні Музикознавчої комісії були виголошені доповіді «М. Антонович і О. Цалай-Якименко як засновники української музичної медієвістики» (Ю. Ясіновський) і «Антологія української сакральної монодії у пошуках нових методів досліджень та публікацій» (Марія Качмар).

22 березня вийшло друком 8-е число збірника Інституту *Каллофонія* (Львів: Видавництво УКУ 2016. 326 с.). Тут публікуються матеріали міжнародної конференції *Візантійсько-слов'янська гимнографія і церковна монодія*, що її організував Інститут 1–2 жовтня 2015 р., статті і матеріали з історії сакральної монодії, рецензії і бібліографічні огляди, а також хроніка Інституту 2015–2016 рр. та перелік видань, починаючи з 2000 р.

23 березня минуло 90 літ від дня народження проф. Мирослава Лабуньки. Доктор філософії, професор, колишній ректор Українського вільного університету в Мюнхені, дійсний член НТШ, член УВАН. Народився в с. Котів на Тернопільщині, помер 2 грудня 2003 у Філадельфії. Навчався в Духовній семінарії УГКЦ в Німеччині, в Голландії (1949–1950); пізніше – в УВУ, Лювєнському університеті, Ласальському в США. 1978 р. захистив докторську дисертацію з історії у Колумбійському університеті. У 1965–1993 рр. викладав історію в Ласальському університеті (Філадельфія, США), викладав на літніх семестрах Українського католицького університету в Римі, працював науковим співробітником Українського наукового інституту Гарвардського університету. Досліджував церковну історію, історію Київської Русі, української культури, укладав бібліографію. Нагороджений церковним орденом св. Григорія Великого, грамотою, підписаною папою Іваном Павлом II (1997). В ІЦМ зберігається його колекція відбиток і копій книг і статей з церковної історії та української культури, яка склалася за час його енергійної наукової діяльності й праці у різних бібліотеках світу. Окремі статті були подаровані різними науковцями. Ці матеріали він упорядкував, уклав за тематичними групами й опрацював окремими томами (всього 108 томів). Після його смерті книги з його бібліотеки були передані до бібліотеки УКУ, а копії наукових праць і статей з бібліотеки УКУ передані до ІЦМ. Всі ці матеріали описала науковий працівник Інституту Марія Качмар, і їх каталог є у відкритому доступі.

27 березня виповнилося 85 років від дня народження професора, доктора мистецтвознавства, доцента Львівської консерваторії, дійсного члена НТШ Олександри Цалай-Якименко. Вона зробила великий внесок у розвиток музичної україністики і стала одним із фундаторів української музичної медієвістики. Авторка таких фундаментальних праць, як *Граматика музикальна Миколи Дилецького, Київська школа музики XVII століття, «Заповіт» Шевченка в музиці*; на основі давніх українських практик розробила сучасну методику музичного виховання *Модус*. Виступала з доповідями і лекціями в УКУ, зокрема на *Третіх Берестейських читаннях з доповіддю Взаємодія Схід-Захід і Берестейська унія в становленні музичного бароко в Україні*.

1–2 квітня в Перемишлі розпочався 4-й курс Дяківської школи, організований Регентським інститутом Перемисько-Варшавської архієпархії УГКЦ у співпраці з Інститутом церковної музики УКУ. Виклади провадили проф. Юрій Ясіновський, д-р Марія Качмар, магістри Ярослав Вуйцік та Іван Міщенко. Курс відкрився богослуженнями у Перемиській катедрі – Акафістом Пресвятії Богородиці та Божественною Літургією, яку очолив архієпископ Євген Попович. Владика привітав присутніх і розповів про випусників попередніх курсів, які сьогодні служать у різних храмах Польщі. Проф. Ясіновський в інавгураційній лекції підкреслив історичну роль Перемиської єпархії у розвитку церковно-музичної освіти, особливу підтримку, яку надавали їй перемиські єпископи. На цей курс зголосилося близько тридцяти осіб, кожен кандидат пройшов прослуховування і висловив свої побажання та очікування від навчання. Вишкіл зазвичай відбувається у форматі дводенних сесій 4–6 разів на рік, а влітку слухачів запрошує Унівська Свято-Успенська лавра для інтенсивних практичних і лекційних тижневих занять.

- 24–25 квітня** в Одесі відбулася Міжнародна науково-творча конференція *Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність*, на якій Марія Качмар виступила з доповіддю *Догматик другого гласу: деякі питання музичної текстології (на матеріалі українських ірмологіонів XVI–XVIII ст.)*.
- 28–29 квітня** в УКУ для студентів і молодих науковців відбулася XIX Міжнародна науково-практична конференція *Релігія та глобальні виклики епохи: історичний досвід, реалії сьогодення, перспективи на майбутнє*, на якій з доповіддю *Постать дяко-учителя в історичній перспективі* виступила Марія Качмар.
- 19 травня** в Коломиї на врученні стипендій ім. А. Кос-Анатольського учням Коломийської музичної школи №1 за виняткові старання в опануванні музичного мистецтва за 2016–2017 навчальний рік Ю. Ясіновський виголосив *Слово про композитора Анатолія Кос-Анатольського*.
- 7 червня** на круглому столі *Творці національного і державного Гімну України М. Вербицький та П. Чубинський* у Львівській обласній державній адміністрації Ю. Ясіновський виступив з повідомленням *Про потребу створити академічне видання творів Михайла Вербицького*.
- 16 червня** на урочистій академії, організованій Музикознавчою комісією НТШ та Інститутом церковної музики УКУ з нагоди 90-ліття колекціонера і дослідника українського звукозапису Степана Максим'юка в Музично-меморіальному музеї Соломії Крушельницької, Ю. Ясіновський виголосив доповідь *Степан Максим'юк і український звукозапис*.
- 16 червня** на науковому семінарі Музикознавчої комісії НТШ та Інституту церковної музики УКУ, присвяченому *описам і каталогізації нотних рукописів*, Ю. Ясіновський виступив з повідомленням *Про особливості опису і каталогізації нотних рукописів*.
- 25–30 червня** в Унівській Свято-Успенській лаврі відбулася XIII Літня дяко-регентська школа, яку організували Регентський інститут Перемишсько-Варшавської архієпархії УГКЦ та Інститут церковної музики УКУ. Тридцять студентів упродовж тижня вправлялися у піснеспівах добового кола – вечірні, утрені та літургії, що стало добрим засвоєнням знань, отриманих на лекціях. Інтенсивний курс охоплював щоденні заняття з історії літургійного співу (проф. Юрій Ясіновський), сольфеджіо (д-р Марія Качмар), літургійного співу (директор РІ в Перемишлі мгр. Ярослав Вуйцик), літургіки та уставу (єрм.-студит Лука Михайлович), а також вокалу (проф. Олег Цигилик та мгр. Наталя Крук-Давида). Цікавою була лекція єрм.-студита Онуфрія, який розповів про практику церковного співу за ірмолойною сольмізаційною системою, яку їм у середині 1990-х рр. передав о. Володимир Харина. Щоденні богослужіння провадив о. Павло Поточний, у рамках яких він давав і духовні настанови, зокрема про вимоги до осіб, які виконують дяківське та священиче служіння, спільно творячи молитву до Бога. Про історичну роль дяка у XVII ст., зокрема Йосифа Крейницького, та історію творення ірмологіону розповів проф. Ясіновський. Слухачі поглиблювали знання нотної грамоти і практики сольфеджування, осмислювали богословсько-літургійні

концепти богослужбових піснеспівів. Здійснили похід на Чернечу гору, де відспівали панахиду за усопших монахів. Відвідали Дім пасічника ерм. Пантелеймона, а молоді хлопці зіграли футбольний товариський матч з унівськими ченцями, який завершився перемогою студитів.

У вересні вийшло друком друге видання праці Степана Максимюка з істотними доповненнями Андрія Василика та Володимира Пилиповича: Степан Максимюк. *Бібліографія українських звукозаписів 1903–1995*, 2-ге випр. і доп. вид. / ред., передм. Юрій Ясіновський, Володимир Пилипович [= Історія української музики, вип. 23: Джерела] / Інститут літургійних наук УКУ, Кафедра музичної медієвістики та україністики ЛНМА ім. М. Лисенка. Львів: Вид. Тарас Тетюк 2017. 187 с.

15 вересня на Міжнародній науковій конференції до 400-ліття Василянського чину *Чин святого Василя Великого: історія і сьогодення*, Львів/Крехів, 14–17 вересня, Ю. Ясіновський виступив з доповіддю *Літургійно-музична діяльність Йосафата Кунцевича в контексті церковного співу його доби*.

30 вересня на Міжнародній науковій конференції, присвяченій 100-річчю єрейських свячень Йосифа Сліпого, що відбулася в Унівській Свято-Успенській лаврі, Ю. Ясіновський виступив з доповіддю *Зустрічі з патріархом Йосифом Сліпим диригента Мирослава Антоновича*.

У жовтні вийшло друком друге виправлене та доповнене видання Літургії з Перемиського ірмологіона третьої чверті XVII ст. в серії *Антологія української церковної монодії*, вип. 7. Вступну статтю Крістіяна Ганніка перекладено українською мовою, додано факсиміле манускрипту.

13 жовтня на Фестивалі давнього церковного співу *Під Покровом* (Львів, ЛНМА), Ю. Ясіновський виголосив доповідь *Генеза церковного співу та сучасні аспекти виконавської практики*.

30–31 жовтня у Львові відбулася X Міжнародна наукова конференція *Гимнографія, сакральна монодія, церковний спів*, присвячена 100-літтю від дня народження відомого українського музикознавця і диригента Мирослава Антоновича. Організаторами конференції стали Інститут церковної музики УКУ та Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка. У конференції взяло участь 30 науковців з Польщі, Литви, Білорусі, Німеччини, Греції, Швейцарії, а також Києва, Харкова, Львова, Івано-Франківська, Володимира-Волинського, Мукачева. Тематика охоплювала широке коло питань музичної сакральної монодії і гимнографії, духовної пісні, партесного концерту. Цікавою була окрема панель, присвячена Мирославу Антоновичу (Уляна Граб, Ангеліка Мотс, Катерина Загнітко, Євгенія Лазаревич), архієпископ Ігор Ісиченко виголосив змістовну доповідь про духовну та інтелектуальну спадщину Києво-Печерської лаври. Доповіді прикрасили концерти хорового ансамблю «Клірос» п/у о. Луки Михайловича та Галицького хору п/у Василя Яциняка. Професор Ю. Ясіновський виголосив доповідь *Ірмоси в Київській Церкві: богослужбовий вимір, навчальна практика*.

1 листопада на науковому семінарі кафедри філософії мистецтв ЛНУ ім. І. Франка Ю. Ясіновський виголосив доповідь *Що є музика?*

- 2–5 листопада** у Львові відбувся міжнародний науковий симпозиум *Ex umbra in solem*, присвячений вивченню музичних архівів у Львові та Україні в контексті міжнародної співпраці науковців. 2 листопада в Центрі митр. Андрея Шептицького УКУ відбулося офіційне відкриття нотно-музичної бібліотеки проф. Гарвардського університету Крістофа Вольфа, який особисто прибув до Львова і був одним із найактивніших учасників симпозиуму. Проф. Вольф є найавторитетнішим дослідником спадщини Баха і його синів, загалом барокової музики, а також Моцарта. 2012 року за сприяння американсько-української фундації *Сейбр-Світло* та посольства США в Україні він подарував Інституту церковної музики УКУ частину своєї унікальної колекції нот і музикознавчої літератури. В січні 2017 р. за сприяння асоціації *Galiciana Scola Cantorum* отримано нове поповнення цієї колекції, а студенти консерваторії уклали каталог, який опублікований на сайті Інституту церковної музики. Під час конференції Ю. Ясіновський виступив з доповіддю *Архівно-пошукова праця в музикології: з досвіду праці в умовах радянського часу* та взяв участь у підсумковій дискусії.
- 11 листопада** Ю. Ясіновський взяв участь у науковій коференції *Bazilijonių ordino 400 metų jubiliejui skirtas renginys* у Вільнюсі в Національній бібліотеці та виступив з доповіддю *Нотолінійний Ермологіон першої половини XVII ст. вільнюського Свято-Троїцького монастиря та музична культура в середовищі литовських василіян*.
- 16 листопада** Ю. Ясіновський взяв участь у VII Міжнародній науковій конференції *Colloquia russica «Релігії та вірування Русі (X–XVI ст.)»* (Львів, УКУ) і виступив з доповіддю *Найдавніші літургійні пам'ятки Київської Церкви: переклади, локалізація, еволюція*.
- 24 листопада** у Львові відбулася Міжнародна наукова конференція *Мистецька культура: історія, теорія, методологія*, організована відділом мистецтв ЛНБ, на якій Ю. Ясіновський виступив з доповіддю *Матеріали до біографічного словника співців і музик давньої України: спроба термінологічного окреслення*.
- 28 листопада** в стінах Наукової бібліотеки Львівського університету ім. І. Франка відбулася наукова конференція до 150-ліття від дня народження цитриста і композитора о. Євгена Купчинського, організована Музикознавчою комісією НТШ, на якій з доповіддю *Творчість Євгена Купчинського і галицький бідермаєр* виступив Ю. Ясіновський.

2018

- 9 лютого** у Першій львівській медіатеці по вул. Мулярській, 2а Інститут церковної музики УКУ презентував нове видання – *Трактат «Препорция» з київського рукопису XVIII століття*, яке підготував молодий науковець з Києва Богдан Дем'яненко. Вперше публікується анонімний музично-теоретичний трактат третьої чверті XVIII ст. з рукописного збірника Києво-Софійського собору Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. Трактат присвячений питанням музичного метру і стосується практики партесного співу барокової доби. Публікація містить словничок малозрозумілих термінів, коментарі, палеографічний

опис рукопису й огляд інших музично-теоретичних текстів у цьому рукописі. Видання вийшло стараннями Інституту церковної музики.

22 лютого на науковій конференції до 100-ліття від дня народження Олекси Горбача *Український простір родини Горбачів* в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича з доповіддю *Музичні зацікавлення Олекси Горбача* виступив Ю. Ясіновський.

2 березня на ІХ Антоновичевих читаннях Марія Качмар виступила з доповіддю *Давня музична нотація: до питання висоти і ритму*.

6 березня на Восьмих Ісаєвичевих читаннях в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича з доповіддю *Музичні зацікавлення Дмитра Ісаєвича – житомирські сторінки* виступив Ю. Ясіновський.

15 березня на науковому семінарі кафедри культурології УКУ виступив Ю. Ясіновський з доповіддю *Що є музика: розвага, виховання, деміург?*

22 березня на засіданні Музикознавчої комісії НТШ в рамках ХІХ Березневої наукової сесії Ю. Ясіновський виступ з доповіддю *Петро Могила і церковна музика його доби*.

21–22 квітня відбулася чергова навчальна сесія в Перемиському регентському інституті Перемисько-Варшавської архієпархії. Лекції провадили викладачі зі Львова, професори Олег Цигилик і Юрій Ясіновський, д-р Марія Качмар, магістри Ярослав Вуйцік, Максим Тимо і Наталя Давида (літургійний спів, літургіка і устав, вокал, сольфеджіо та історія церковної музики). Зустріч студентів з митрополитом Євгеном Поповичем та владикою-емеритом Іваном Мартиняком, яка відбулася в рамках сесії, була сповнена теплою атмосферою духовної опіки і турботи, додала заохоти до навчання і праці майбутнім церковним співцям, дякам і регентам.

16 травня на міжнародній науковій конференції в Любліні *Teoria i praktyka muzyki kościelnej: Tradycja i współczesność*, організованій Католицьким університетом у Любліні, з доповіддю *Łacińskie wpływy w muzyce cerkiewnej Ukrainy i Białorusi* виступив Ю. Ясіновський, а Марія Качмар – з доповіддю *Cechy szczegółowe notacji neumatycznej rękopisów liturgicznych Metropolii Kijowskiej w końcowym etapie jej rozwoju u schyłku XVI wieku*.

24–29 червня в селі Новиця на Лемківщині, де народився поет Богдан-Ігор Антонич, відбулася ХІV Літня дяко-регентська школа. 22 слухачі Перемисько-Варшавської архієпархії з різних куточків Польщі майже тиждень вивчали літургійний спів і практикували молитовні богослужіння у храмах Новиці та містечку Лося. Лекції і практичні заняття провадили проф. Юрій Ясіновський (історія літургійного співу), д-р Марія Качмар (нотна грамота та сольфеджіо), Максим Тимо (літургіка та устав), Неля Ільченко (кер. львівського хору *Клірос*) та Ярослав Вуйцік (літургійний спів), проф. Олег Цигилик і Наталя Давида (вокал), а служби відправляв отець Павло Поточний.

На початку серпня вийшла друком праця Ю. Ясіновського *Ірмоси Київської Церкви: Критичне видання за Супрасльським нотолінійним ірмологіоном 1598–1601 років*, у двох книгах / ред. Крістіян Ганнік [= Київське християнство XI; Історія української музики 21: Джерела]. Львів: В-во УКУ 2018. xl+376, 432 с. Це перше видання слов'янських ірмосів усіх восьми гласів у нотолінійному записі т. зв. київською квадратною нотою. Публікація здійснюється за одним із найдавніших лінійних рукописів Київської Церкви – Супрасльським ірмологіоном 1598–1601 рр. Включає факсимільну і набірну публікації тексту, що супроводжуються вступними статтями про сутність ірмосів, оглядом їх науково-критичних видань, а також коментарем і порівняльною таблицею на основі репертуару слов'янських нотованих пам'яток XII–XVIII ст. Лінійно-мензуральний запис вперше на візантійсько-слов'янському просторі дає змогу значно точніше і глибше пізнати і зрозуміти музичну поетику ірмосів як одного з основних жанрів сакральної монодії, що впливало з розуміння краси у власне музично-співних проєкціях – досконалій мелодиці та її стрункій часомірній організації.

29 і 30 серпня у Львові відбулося вшанування 125-ліття від дня народження відомого українського композитора, п'яніста, громадського діяча, вояка Української Галицької Армії Нестора Нижанківського (1893–1940).

29 серпня у Львівській філармонії відбувся концерт творів композитора. Вступне слово виголосив проф. Олександр Козаренко. Стрілецькі пісні в опрацюванні композитора прозвучали у виконанні Галицького хору п/у Анастасії Ферендович; солоспіви майстерно виконали Лілія Коструба, акомп. Ярослава Матюха; блискучі фортеп'янні твори виконували Олена Степанюк з Києва, Мар'яна Самотос та Олександр Козаренко; фортеп'янне тріо прозвучало у виконанні Марка Комонька, Ярослава Мигалья та Мирослава Драгана.

30 серпня в Центрі Андрея Шептицького УКУ відбулася наукова конференція, на якій виступили відомі та молоді науковці з Дрогобича, Івано-Франківська і Львова. Вступне слово виголосив проректор УКУ Ігор Скочиляс. Десять доповідачів торкнулися різних аспектів життя і творчості ювілята. Йшлося про його місце в українській та європейській музиці (проф. Стефанія Павлишин, проф. Олександр Козаренко), було виголошено доповідь *Нижанківський як п'яніст і питання інтерпретації його фортеп'янних творів* (проф. Наталя Кашкадамова, Оксана Станько), доповідь про хорові опрацювання стрілецьких пісень та автографи його музичних творів у Львівській бібліотеці ім. В. Стефаника (Наталя Косаняк), про музично-публіцистичну спадщину (доц. Уляна Молчко), *Нижанківський в часи визвольних змагань* (проф. Богдан Кіндратюк), *Питання збереження та вивчення композиторської спадщини в листуванні Анатолія Кос-Анатольського та Романа Савицького мол.* (доц. Олександра Німилович), про архівну спадщину Нижанківського в Інституті церковної музики УКУ, стан її опрацювання і підготовку до публікації в інтернеті (проф. Юрій Ясіновський).

Конференцію організувала музикознавча комісія Наукового товариства ім. Шевченка, а ініціатором і співорганізатором став Інститут церковної музики УКУ, де зберігаються творча спадщина та архівні матеріали Нестора Нижанківського.

20 жовтня в Музично-меморіальному музеї Соломії Крушельницької відбувся урочистий вечір на вшанування пам'яті композитора, музиколога, диригента і педагога Ігоря Соневицького (1926, Львів – 2006, Нью-Йорк). В ошатній залі музею, де так часто бував композитор під час майже щорічних відвідин рідного міста, зібралися поважні гості, музиканти, родина. Серед гостей – вдова Маестро пані Наталка Палідвор-Соневицька, яка 47 літ в різний спосіб і чи не на всіх ділянках його творчої і наукової праці була поруч і всіляко допомагала, а по його смерті опікується його спадщиною.

Вечір провадила проф. Стефанія Павлишин, яка дуже багато зробила для вивчення життя і творчості композитора та вшанування його імені; опублікувала монографію і чимало статей про нього, виступала й продовжує виступати на його авторських концертах, конференціях, різних акціях. Мирослав Скорик поділився спогадами про заснований Соневицьким український музичний фестиваль у Гантері, про участь у редагуванні й підготовці до друку творів композитора, з яких особливо поцінує солоспіви. Олександр Козаренко доповнив оповідь про Гантер, цей чудовий куточок Гуцульщини в Америці, де виступав як п'яніст і композитор. Юрій Ясіновський розповів про опрацювання, дослідження й популяризацію спадщини Соневицького, яка зберігається в Інституті церковної музики УКУ. Останньою такою акцією було вшанування 125-ліття композитора Нестора Нижанківського 29 і 30 серпня ц. р., творчу спадщину якого Соневицький збирав і досліджував усе своє життя. Спогадами про Соневицького поділився його гімназійний товариш 94-літній Роман Слиж, зокрема розповів про чудовий виступ молоденького Ігоря як диригента хору у Львівській опері 1943 р.

Завершив вечір виступ дружини композитора пані Наталки Палідвор-Соневицької, яка висловила велику вдячність організаторам і шанувальникам Ігоря Соневицького. А на закінчення гості переглянули створений п. Наталкою чудовий фільм про композитора, в останніх кадрах якого проникливо звучав його прекрасний солоспів-молитва *Під Твою милість прибігаєм*.

Впродовж вечора звучала музика Соневицького у виконанні солістки Філармонії Наталії Дитюк (концертмейстер Марина Владиславська) та п'яністки Лілії Дацини. А Олександр Козаренко після свого слова блискуче виконав пречудовий *Вальс* Нестора Нижанківського, автограф якого від небуття врятував Ігор Соневицький.

Юрій Ясіновський